

L'OPCIÓ ABOLICIONISTA: UNA SOCIETAT SENSE PROSTITUCIÓ ÉS POSSIBLE

Matilde Aragó i Gassiot. Magistrada

Jornada Col·legi d'Advocats de Barcelona. Desembre 2009

1. METODOLOGIA D'ANÀLISI DE LES ALTERNATIVES SOCIALS

En un moment de debat tan difícil i confús, opino que el tema més important que s'ha de plantejar la societat no és el dret de les dones a ser prostitutes sinó justament al contrari, el dret de les dones a no ser prostituïdes. Per què la prostitució no és un servei social, sinó una activitat econòmica que comporta explotació de la dona.

En un estat social de dret, a diferència de l'estat lliberal vuitcentista, s'admet que els projectes legislatius dirigits a regular la millora de les condicions de vida tenen en compte la finalitat a llarg termini, d'acord amb les propostes de millora de les expectatives socials. Així es fa en el món laboral amb la prevenció dels riscos laborals o amb la legislació sobre el tabac. En aquest marc, es tenen en compte les opinions de les persones afectades en relació amb el conjunt de la societat, sempre valorant l'impacte a llarg termini de les mesures. I s'estableixen limitacions a l'autonomia de la voluntat. No es podria fer una llei de prevenció de riscos laborals sense partir de dades molt objectives respecte a les mesures de seguretat i la prevenció i deixant en mans dels propis treballadors l'elecció dels mitjans de protecció. Un exemple d'això és la Llei del tabac, que limita fortament la llibertat de les persones, amb la perspectiva de millorar la qualitat de vida de la població.

En el debat sobre l'abolició de l'esclavitud a Espanya, al segle XIX, els parlamentaris contraris a la prohibició del mercadeig de persones es portaven esclaus adeptes, com a exemple del fet que els afectats estaven a favor de la seva posició. Però l'abolició de l'esclavitud, diguessin el que diguessin algunes víctimes, sincerament o coaccionades, va ser una històrica conquesta social. Ara no en tenim cap dubte. Per això en aquest debat sobre prostitució també s'ha d'escoltar les víctimes, però no deixar que la utilització mediàtica de dones, tantes vegades manipulades pels propietaris dels locals, determini l'opció legislativa ni molt menys els projectes socials.

La Llei Orgànica per a la Igualtat efectiva de Dones i Homes, 3/2007, de 22 de març, és una llei molt progressista que va introduir importants mesures a favor de la igualtat,

amb caràcter transversal, és a dir, als diferents sectors socials. També va incorporar legalment una sèrie de conceptes que assenten les bases per a una legislació i una interpretació més avançada del dret a la igualtat de gènere. Per exemple, en l'article 7, quan, incorporant conceptes de les Directives comunitàries, defineix l'assetjament sexual i assetjament per raó de gènere, o quan estableix la nul·litat dels actes i les clàusules dels negocis jurídics que constitueixin o causin discriminació per raó de sexe i quan estableix que han de donar lloc a responsabilitat a través d'un sistema de reparacions o indemnitzacions que siguin reals, efectives i proporcionades al perjudici sofert, així com a través d'un sistema eficaç i dissuasiu de sancions que previnguin la realització de conductes discriminatòries. La LOIDH citada, no obstant totes les proclames d'igualtat, no va regular la situació més greu que pateixen les dones en l'actualitat, que és el tràfic de dones i nenes amb destinació a l'explotació sexual.

L'omissió no va ser un oblit, sinó que respon a les dificultats que hi ha per impulsar una resposta dels poders públics a un problema social tan important com el del tràfic de dones i la prostitució. Però el debat sobre la prostitució no pot estar al marge del projecte; també s'ha de tenir com a punt de mira el projecte social d'igualtat de gènere i la coherència amb el conjunt de mesures que la societat està impulsant en tots els àmbits per eliminar la discriminació per raons econòmiques i socials.

El Congrés de Diputats va acordar la realització d'un informe sobre la prostitució a Espanya, el 14-02-2006, en el qual es va fer un procés d'audiència a entitats, administracions, ONG, organitzacions de dones, experts de diferents professions, etc., i va acabar amb un dictamen molt clarificador sobre la situació de la prostitució a Espanya i les propostes d'actuació. S'arriba a la conclusió que la gran majoria de les persones en situació de prostitució són dones (més 95%) i la majoria d'elles són estrangeres, provinents de països pobres, sense recursos i sense formació i, també la majoria, més del 90%, es diu que han estat objecte de tràfic i/o estan sota el control de les màfies que dominen un mercat que té uns enormes beneficis, i també una important influència en els principals mitjans de comunicació.¹

Són dades indicatives del poder del sector econòmic i de la influència ideològica dels

¹ Es diu: " **Datos del mercado en España.**..." Según la asociación de propietarios de clubs de alterne, el negocio de la prostitución mueve en España: 18.000 millones de euros (unos 3 billones de pesetas) al año. Para los «empresarios» del sector los ingresos por prostituta y año suponen de 45.000 euros. La media de gasto de los 15 millones de varones entre 16 y 64 años, sería de 1.200 euros al año o 100 euros al mes. El 6% de la población española es consumidora habitual de prostitución. Los medios de comunicación también obtienen beneficios del negocio de la prostitución. La prensa de nuestro país obtiene importantes ingresos de la publicidad de prostitución. Las ediciones de los cuatro principales periódicos generalistas de nuestro país en un día laboral recogen un número de anuncios considerable (*El País*, 702, *El Mundo* 672, *ABC* 225 y 91 *La Razón*). El periódico con más tirada de este país ingresa entorno a 5 cinco millones de euros anuales."

empresaris dedicats a l'explotació de la prostitució, que ha de constituir el punt de partida per analitzar la situació i les propostes de millora social de les persones afectades, tenint en el punt de mira quin model de societat volem construir.

2. ANTECEDENTS HISTÒRICS

Els antecedents de la posició abolicionista respecte a la prostitució i el tràfic de persones amb la finalitat d'explotació sexual, parteixen del debat sobre l'abolició de l'esclavitud en el segle XIX. La prohibició de la compravenda de persones i el tràfic d'esclaus, que va ser una important conquesta social, es va acordar a Espanya en la primera república, però no va ser realment efectiva fins a l'alliberació dels esclaus de Cuba, l'any 1886. El Codi Civil, aprovat el 1889, va reflectir aquesta conquesta social, amb la prohibició de contractar les coses que estan "fora del comerç dels homes", entre les quals aleshores es van incloure les persones (art. 1271) i la valoració de la nul·litat del contracte per causa il·lícita (art. 1275).

Però igual que a la resta de països europeus, la prohibició del tràfic d'esclaus no va incloure la prohibició explícita del tràfic de dones per a l'explotació sexual, malgrat la lluita que en aquest sentit ja es realitzava per part de moviments feministes, com el de Josefine Butler a Anglaterra, pionera de la defensa dels drets de les prostitutes contra els assetjaments policials als quals se les sotmetien les reglamentacions, que es considera la més destacada abolicionista de l'època. També hem d'esmentar la lluita en aquest sentit a Espanya per part de Clara Campoamor. La primera legislació abolicionista a Espanya va ser obra de la segona República, concretament el Decret de 28 de juny de 1935, que va ser derogat pel règim franquista, el qual va tornar a l'antic sistema de reglamentació que datava de 1908.

La ratificació per part d'Espanya del Conveni de Nova York de 1949, va obligar a incorporar al Codi Penal de 1956, la penalització del rufianisme i del proxenetisme, encara que van seguir en la pràctica tolerats com havia estat en l'època anterior. La repressió de les dones que exercien la prostitució, entre molts altres col·lectius, s'efectuava a l'empara de l'arbitrària i dictatorial Llei de Perillositat Social.

Amb la reforma postconstitucional del Codi Penal, que va modificar els delictes contra l'"honestedat", substituint-los pels de la protecció de la "llibertat sexual", es va despenalitzar el negoci de prostitució aliena voluntària de persones majors d'edat, i es va limitar la criminalització a l'explotació de negoci de prostitució no consentida. No va

ser fins a la reforma de 2003, que es va tornar a incloure el delictes d'exploració de la prostitució aliena, encara que fos consentida, en la línia del compliment del Conveni de Nova York de 1949.

Dit això, s'ha d'aclarir que històricament es diferencien quatre grans corrents ideològiques o polítiques sobre la prostitució, que amb tots els matisos, i a grans trets, han estat classificats en:

- **Prohibicionista**, que propugnaria no solament la repressió del negoci, sinó també de l'exercici de la prostitució i, per tant, adoptar mesures de persecució també de les dones prostituïdes. És la vigent a molts països anglosaxons.

- **Reglamentarista**, que tolera l'exercici dins de la normativa concreta que imposa uns límits personals i un control: de temps, d'espai, de condicions, etc. L'activitat fora d'aquests límits se sanciona penalment o administrativament.

- **Legalitzadora**, que pretén regular la prostitució voluntària com una professió més, amb els drets similars a qualsevol altra, entenent que els problemes bàsics que afecten les treballadores del sexe vénen de l'estigmatització social i d'una concepció religiosa o moral superada.

- **Abolicionista**, que es planteja que la prostitució no és una professió sinó una situació d'exploració de la dona, fruit de la violència de gènere i de la situació de desigualtat social. Propugna la seva desaparició i mesures dirigides a criminalitzar el negoci i el consum, així com mesures exclusivament socials de recolzament a les dones prostituïdes a les quals no es pot penalitzar ni reglamentar.

La primera normativa internacional de caràcter clarament abolicionista va ser el Conveni de Nova York, per a la repressió del tràfic de persones i de l'exploració de la prostitució aliena, de 2 de desembre de 1949, que entrà en vigor el 1950. Aquest Tractat considera que la prostitució és exploració sexual, tot i que hi hagi consentiment de la víctima. Encara és la referència internacional més important i obliga els estats que l'han ratificat, com Espanya, a la repressió del proxenetisme i el rufianisme, i de tots aquells que es lucrin amb negocis d'exploració de prostitució aliena, encara que sigui consentida. En aquesta línia s'han dictat més recentment recomanacions de NNUU. En la sessió 48 de la Comissió de l'ONU, es va adoptar una resolució que perseguia l'eliminació de la demanda de dones i nenes traficades, així com qualsevol

tipus d'exploració (març 2005 NY), assenyalant que les mesures preventives que s'han de dur a terme van dirigides a **eliminar-ne la demanda**.²

3. L'INCREMENT DEL TRÀFIC DE DONES I NENS EN LA SOCIETAT DE LA GLOBALITZACIÓ

El fenomen de la prostitució en els països rics té una relació directa amb la feminització de la pobresa. L'increment de les dones en situació de prostitució i el tràfic de dones estan absolutament relacionats. El tràfic de persones, segons el Consell Econòmic i Social de l'ONU, es defineix com la captació, transport, trasllat, acollida o la recepció de persones, recorrent a l'amenaça o a l'ús de la força o a l'engany, a l'abús de poder o d'una situació de vulnerabilitat o a la concessió o recepció de pagaments o beneficis per tal d'obtenir el consentiment d'una persona que tingui autoritat sobre una altra, amb finalitat d'exploració.

S'admet jurídicament que el consentiment prestat en aquesta situació no és acceptable com a base de cap negoci jurídic i molt menys per la renúncia de drets fonamentals. Malgrat la col·lisió que representa amb les legislacions protectores de drets humans en països democràtics, el tràfic de dones i nens és un fenomen creixent en l'àmbit europeu.

Si bé fa 30 anys es podia pensar que amb l'avanç en la igualtat entre dones i homes i amb les mesures contra la violència de gènere, i amb la protecció de la llibertat sexual de la dona es produiria una disminució del tràfic de dones per a l'exploració sexual, no ha estat així. Podem constatar una greu contradicció entre l'avanç social per la igualtat i contra la violència de gènere i l'increment de dones traficades. S'evidencia una irracional fractura entre els drets de les dones dels països occidentals avançats i el de les dones que estan en situació de prostitució, en els països en què l'han legalitzat.

Exactament com si existissin dos tipus de dones: les que gaudeixen de la llibertat sexual, protegida per l'Estat, amb unes normes cada vegada més

² El Text internacional contempla la sanció del proxenetisme definint les conductes objecte de punició, en l'article 1r:

"Las partes en el presente Convenio se comprometen a castigar a toda persona que, para satisfacer las pasiones de otra:

1. Concertare la prostitución de otra persona, la indujere a la prostitución o la corrompiere con objeto de prostituirla, aún con el consentimiento de tal persona.

2. Explotare la prostitución de otra persona, aún con el consentimiento de tal persona.

I l'article 2, exten la sanció penal a qui:

1. Mantuviere una casa de prostitución, la administrare o a sabiendas la sostuviere o participare en su financiamiento.

2. Diere o tomare a sabiendas, en arrendamiento, un edificio u otro local, o cualquier parte de los mismos para explotar la prostitución ajena".

proteccionistes en l'àmbit públic, domèstic i laboral, i les dones que no tenen aquest dret fonamental perquè està en venda.

No és una qüestió banal, aquesta fractura de drets. A la llarga afecta el conjunt de la societat i comporta una regressió en els avanços cap a la igualtat de la dona, i té un efecte “taca d’oli” pervers, en presentar i acceptar l’ancestral concepció de la dona com un objecte de plaer de l’home, sense importar la seva llibertat sexual, ni que aquesta llibertat i la seva dignitat sigui un bé jurídic indisponible. La societat política italiana, que gira a l’entorn de Berlusconi, és avui un clar exemple d’aquest procés de regressió ideològica i cultural, entre d’altres, en igualtat de gènere.

Malgrat tot el que s’insisteix sobre la voluntarietat i el consentiment de les dones explotades, per part sobretot dels missatges mediàtics de la patronal “*de clubs de alterne*” (ANELA), cap informe científic ni treball de camp ha aconseguit negar que les dones que estan prostituïdes pateixen **seqüeles molt greus físiques i psíquiques, encara que realitzin l’activitat per voluntat pròpia**. La dissociació del cos/ment, la pèrdua de l’autoestima, la submissió i humiliació que comporta la venda de la pròpia sexualitat, que es deixa en mans del client que pacta amb el proxeneta, és un acte o conducta que causa ja en si lesions greus, a les quals s’han d’afegir les drogodependències i els abusos sexuals, seqüeles d’actes de violència, o malalties que contrauen. Les seqüeles psíquiques es descriuen com a similars a les persones torturades o que han patit violacions. I les teràpies que en conseqüència s’apliquen són pròpies de persones que han patit estrès posttraumàtic.³

Estadísticament està comprovat que la gran majoria de les dones en situació de prostitució provenen de les situacions més greus de pobresa i marginació social, i moltes vegades també de maltractaments físics o psíquics. A Europa, com a Espanya, la gran majoria són estrangeres i que han arribat amb l’ajuda de xarxes – màfies – de tràfic de persones, ja que no tenien recursos propis. És difícil saber fins a quin punt estan del tot enganyades o pressentien o accedien al seu destí. Però el consentiment prestat en aquesta situació no té cap validesa. La praxi dels propietaris de prostíbuls de fer anar a renunciar els drets davant del notari no té cap efecte jurídic, ja que els drets dels que se’ls fa renunciar, majoritàriament es tracta

³ No em referiré aquí a les dones que es dediquen lliurement a negociar la seva sexualitat havent pogut escollir entre altres professions, ja que aquestes no tenen la condició de víctimes per exclusió social, i representen una ínfima proporció de les dones que estan en “el mercat”, encara que són les que ténen més capacitat de ser escoltades doncs gaudeixen d’un suport i unes oportunitats que no tenen les altres.

de drets humans (dret a la sexualitat lliure i a l'ús del propi cos) o laborals o de seguretat social que segons les lleis vigents són indisponibles i la renúncia és nul·la de ple dret.

En aquest context és difícil parlar de voluntarietat, sense que es pugui negar l'evidència que hi ha dones -molt poques- que si que han pogut escollir aquest mitjà de vida. També hi ha dones que escullen casar-se per diners o ser captaires o el que sigui (...), són opcions de guanyar-se la vida que s'han de respectar, però no per això es pot pretendre que totes les dones en situació de prostitució provenen de la lliure elecció de professió o que es plantegen aquesta com a "estratègies de supervivència" per sortir de la pobresa, que justificarien el consentiment. Les víctimes de les xarxes no tenen cap estratègia, sinó un motiu immediat que és sobreviure i els estats democràtics haurien de garantir que la lluita per la subsistència no hagués de passar per l'acceptació de l'esclavatge, la violència o l'autoimmolació. No es pot ignorar que en el mercat de la prostitució qui té l'estratègia és el proxeneta i el traficant i no la dona que entra en el circuit, i depèn absolutament del sotmetiment a les regles i condicions dels qui tenen el poder. Ara bé, sense alternatives socials, aquestes dones, que cal respectar i ajudar amb recursos efectius, no poden combatre per si soles ni enfrontar-se amb els qui les explota, i no poden fer altra cosa que acceptar la situació a la qual se les confina a manca d'altres recursos. Però aquesta situació, de fet, no es pot considerar com a consentida, ja que un pressupòsit del consentiment vàlid és que hi hagi una mínima llibertat d'elecció.⁴

En l'exercici de l'activitat, habitualment la dona en situació de prostitució no té la facultat d'elecció, ja que aquesta es trasllada al client –prostituent– i, per tant, la llibertat d'elecció és falsa. D'altra banda, el contracte no es realitza entre prostituent i la dona sinó entre el proxeneta (empresari de prostitució, arrendador de la cambra, etc.) que fa el negoci i el client. L'empresari explotador utilitza habitualment tota classe d'amenaçes i coaccions per tal que no hi hagi cap fisura. En aquest context, posar l'etiqueta de "treball sexual" i pensar que així se soluciona el problema, com si l'activitat fos innòcua i es tractés d'una feina com una altra, és maquillar i ocultar la realitat. El llenguatge de "treballadora sexual" no soluciona el problema de la violència

4 Rosario Carrecedo, en el seu excel·lent treball "Marco legal sobre la prostitución" (2006), cita l'informe sobre drets humans de la Relatora Especial de l'ONU sobre les víctimes del tràfic de persones, Sra. Sigma Huda, en el qual demana als Estats la intervenció del sistema penal davant dels consumidors de prostitució, indicant:

"Aunque la penalización de una actividad no garantiza que ésta dejará de realizarse, no cabe duda de que sirve de instrumento disuasivo claro y eficaz. Por disuadir se entiende "privar del valor, la confianza o la energía moral". Así pues, la obligación de desalentar la demanda alude directamente al deber del Estado de llevar a cabo un proyecto normativo expreso para condenar la demanda que propicia la trata. Dado que la condena abierta de una conducta nociva constituye una de las funciones centrales del sistema de justicia penal, es lógico que se aliente a los Estados Partes a penalizar el uso de personas prostituidas con el fin de cumplir las obligaciones que han contraído con arreglo al párrafo 5 del artículo 9".

psíquica i física que pateix la dona. És que ser torturada és una feina? És que ser humiliada és un treball? Aquestes preguntes tenen la resposta en un llibre excel·lent fet des de l'experiència de dones llatinoamericanes: *"Ninguna mujer nace para puta"* (Maria Galindo, Sonia Sánchez, Ed. Lavaca.)⁵

Finalment, quan s'apel·la a la "lliure elecció", també hem de dir que moltes persones han escollit venir a Europa encara que treballin com esclaus i no per això legalitzem la seva situació. Un exemple recent ha estat el tancament de tallers de xinesos il·legals que tenien tancats als seus "esclaus-treballadors". Una resposta que autoritzés aquest tipus de feina, en base a la voluntarietat dels afectats, seria perversa pels drets humans de tota la societat. Cal rebutjar, doncs, la perspectiva de "normalització" de la prostitució de dones com si es tractés d'una activitat més, que no repercuteix en una regressió individual i col·lectiva dels drets de les dones, quan no és altra cosa que fruit de la violència de gènere i la marginació social.

4. ELS PRINCIPIS BÀSICS DE LA PROPOSTA ABOLICIONISTA

La posició "abolicionista" parteix de les premisses següents:

- Les dones que exerceixen la prostitució no han de ser condemnades ni sotmeses a identificació, detenció o sanció, ni a control administratiu per a l'exercici de la prostitució. El sistema abolicionista ni les jutja ni les penalitza.
- La reprovació penal ha de recaure exclusivament sobre els que es lucren de l'explotació o dirigeixen la prostitució d'una altra persona, amb independència que existeixi o no el consentiment de la dona prostituïda.
- No es fa distinció entre tràfic i prostitució, l'única diferència és la modalitat de reclutament.
- La prostitució és una forma de violència de gènere.
- L'Estat ha de procurar mesures socials per tal de donar opcions a les dones que estan en situació de prostitució.
- La demanda de prostitució fomenta el mercat i, per tant, el tràfic de dones i nens per a l'explotació sexual, per això ha de tenir una reprovació social i, si cal, punitiva.

⁵ *"Hasta aquí hemos llegado a construir una especie de léxico: · Cuarto quiere decir celda y eso quiere decir situación de sometimiento. · Hacer pieza o pase es entrar a una habitación con un prostituyente y eso quiere decir jugarte la vida y tener sexo bajo amenaza de muerte. · Cliente quiere decir prostituyente y prostituyente quiere decir torturador. · Y en este contexto, sexo quiere decir asco, náusea y ganas y necesidad de vomitar tanta humillación."*

L'alternativa abolicionista connecta les propostes socials respecte a la prostitució amb la lluita per l'emancipació de la dona contra tota forma de violència i la lluita per la defensa dels drets humans. Planteja la solució global a llarg termini, des del punt de vista de l'interès social i de conjunt. Parteix de la prohibició de la compra i venda d'éssers humans, o la prohibició de venda dels òrgans d'éssers humans o de l'ús del seu cos, és a dir, considerar que el cos humà no pot ser considerat una mercaderia. **De la mateixa manera que l'ús del cos de la dona, la seva llibertat sexual, no ha de ser objecte de mercadeig i aquest ha de ser un principi ètic elemental, que té conseqüències en moltes altres esferes de la vida social i política. L'abolicionisme no es pot separar a una posició ètica que denunciï la promoció a una imatge de la dona-objecte, cosificada, mercaderia, que fomenta la desigualtat de la dona i la pràctica de l'abús sexual com a normalitat.**

Es critica, des de l'abolicionisme, els països que han dut a terme la legalització-regulació de la prostitució, com a solució de millora "per als sectors de dones que presten el consentiment a aquesta forma de vida", valorant que és una legislació que ha fet retrocedir els drets de la dona i ha fomentat el tràfic de dones i nens i no ha millorat realment les condicions de vida de les dones prostituïdes. Als països on s'ha legalitzat la prostitució (Holanda, Alemanya, Suïssa, etc.) no s'han limitat els abusos a les dones en situació de prostitució, ha augmentat el mercat, s'ha mantingut la situació d'il·legalitat i s'ha incrementat el tràfic, ja que les xarxes han tingut més facilitats per operar. La pràctica social ha fet que entrés en contradicció amb esquemes elementals de polítiques de gènere.

Un exemple d'això és el cas d'Alemanya, on s'han creat els "Flastrate-Bordells" (bordells amb "tarifa plana", per a consum il·limitat de menjar + beguda + dones), cosa que ha despertat reaccions entre la ciutadania i poders públics alemanys, una part dels quals estan posant actualment en qüestió el seu sistema prostitucional, vigent per llei des del 2002, ja que és difícil d'acceptar en aquest cas que existeix consentiment i llibertat d'elecció de la dona. També s'ha donat el cas de denegació de prestacions d'atur a dones que no han acceptat un treball de cambres en bordells.

A Suïssa, un tribunal ha revocat una sentència que condemnava una dona

prostituïda a "treballar més" per pagar la pensió dels seus fills, que viuen amb el pare; el tribunal superior qüestiona la creença que la noia hauria "triat" lliurement prostituir-se i revoca el criteri del tribunal inferior que quan insta la dona a treballar més de prostituta no ha tingut en compte els riscos per a la salut que representa l'exercici de la prostitució com a activitat que, per tant, no pot ser imposada.

A Holanda també s'ha fet pressió per modificar la Llei, a la vista del notori increment del mercat de dones en situació de prostitució i com afectava la vida social, fet que ha portat a l'alcaldia d'Amsterdam a qüestionar els barris de "vitrines".

Socialment, la regulació de la prostitució en aquests països ha comportat donar el missatge de "normalitat professional", de sortida professional per a la dona, de normal activitat sexual de l'home. Aquest esquema ha reforçat criteris ancestrals i atàvics sobre la sexualitat masculina en la mesura que ha promogut la idea de la posició de submissió sexual de la dona a l'home. Aquesta ideologia, a més de promoure el consum i el tràfic, afecta directament la situació social de la dona en general.

Els principis abolicionistes els van formular clarament amb un decàleg per la plataforma "Coalició Internacional Contra el Tràfic de Dones" (CICTM/CATW) el 25 de març de 2003, que ens resumeix Janice G. Raymond, en "10 raons per a no legalitzar la prostitució", indicant que:

La legalització/despenalització de la prostitució:

- 1 - És un regal als proxenetes, als traficants i a la indústria del sexe.
- 2 - Promou el tràfic sexual.
- 3 - No comporta un control de la indústria del sexe, l'expandeix.
- 4 - Augmenta la prostitució clandestina, il·legal i la prostitució del carrer.
- 5 - Promou la prostitució infantil.
- 6 - No protegeix les dones que estan en la prostitució.
- 7 - Augmenta la demanda i incentiva els homes a comprar les dones per sexe en un entorn social més permissible i amb més acceptació.
- 8 - No promou una millora de la salut de les dones.

9 - No augmenta la possibilitat d'elecció de les dones.

10- Les dones que estan dins de la prostitució no volen que es legalitzi o despenalitzi la indústria del sexe.

Aquesta darrera conclusió, que pot sorprendre, l'expliquen en base a les enquestes que diuen que el que **més i molt majoritàriament demanen les dones en situació de prostitució, és que se'ls doni l'oportunitat de sortir d'aquesta situació.**

5. EL MODEL DE SUÈCIA

La Llei sueca de 1999, és el més conseqüent model de projecte abolicionista portat a terme en un Estat. Es va plantejar com un projecte a llarg termini, incorporat en una perspectiva social de conjunt i dins d'una política d'igualtat de gènere, que impliqués tota la societat. Els punts més destacables d'aquesta llei són:

a) La valoració de donar el tractament de lluita contra la violència de gènere. La connexió existent entre prostitució i tràfic de dones i nens, i el crim organitzat. Que les condicions de vida de les dones traficades i en mans de proxenetes, vulnera els drets humans més elementals, per les condicions de violència, vexacions, violacions i abusos, sotmetiment, etc. i és un problema social de primer ordre.

b) El respecte a les dones que estan en situació de prostitució que no han de ser criminalitzades, ni confinades a espais o regulades, evitant que siguin objecte d'assetjament policial. Se'ls dona el tractament que són les víctimes de la situació i se'ls ha de donar els mitjans socials necessaris per ajudar-les a mantenir unes condicions de vida dignes, cosa que implica un gran esforç en mesures socials.

c) No existeix el dret dels homes de comprar serveis sexuals de les dones. La criminalització dels que es lucren explotant el negoci de la prostitució (proxenetes) es diu que s'ha de mantenir, però no és suficientment efectiva. El negoci de prostitució està sotmès a les lleis de mercat i, per tant, per eliminar el tràfic de mercaderies, s'ha de reduir l'oferta, ja que el tràfic s'incrementa per la demanda en el mercat.

d) No s'admet que la prostitució sigui un treball, ni es regula com a alternativa professió de les dones, ni consta com a professió dins de les demandes d'ocupació gestionades pels serveis públics com passa a Alemanya o Holanda.

e) El compromís de tota la societat en el projecte. S'ha de fer una política de dissuasió basada en la conscienciació de la població del fet que les dones no es poden comprar i vendre, ni tampoc l'ús del seu cos, com una mercaderia.

En resum, a Suècia, es criminalitza el negoci i la demanda, i es despenalitza l'oferta de serveis sexuals. Es concreta en la Llei sueca en una pena de multa i fins a 6 mesos d'arrest pels compradors de prostitució. Es penalitza també la proposició i els actes dirigits a la compra. La Llei sueca és extraterritorial i, per tant, qualsevol suec pot ser jutjat per la compra de serveis sexuals en altres països. Es va aplicar, per exemple, a militars suecs a Kosovo, que van ser condemnats per contractar serveis de prostitució.

La valoració, després de deu anys d'experiència, és que la legislació es valora positiva i es desenvolupa amb programes i més inversió en projectes. Els balanços dels informes governamentals diuen que:

- Si bé no s'ha eliminat la prostitució, sí que ha fet disminuir el nombre de persones traficades per a l'explotació sexual.
- S'han incrementat les ajudes i els recursos socials per a serveis públics i programes dirigits a les dones.
- L'avantatge més important del model suec, és que les màfies busquen mercats més fàcils. Contra el que ha passat a Holanda (Amsterdam tanca les zones de tolerància per no controlar l'abús de crim organitzat i l'increment notable del tràfic).
- No es persegueixen prostitutes als carrers, contra el que passa a Irlanda, o a altres llocs en els quals es regula l'exercici de prostitució en determinats espais i es prohibeix al carrer. No hi ha assetjament policial contra les dones.
- Extensió de la seva proposta. Noruega, projectada a Dinamarca i en països de l'Est, i efectes clars en les propostes de la comunitat internacional.
- Acceptació social del 80 % en enquesta de 2001.
- Millora de la imatge de la dona en els mitjans, en la propaganda, en la formació.

6. REGULACIÓ JURÍDICA A ESPANYA

Actualment l'activitat de prostitució voluntària no està penalitzada, però sí l'explotació de l'activitat aliena, és a dir, l'empresari que treu benefici de l'explotació del negoci, encara que ho faci amb el consentiment de la prostituïda. La paraula "explotació" s'ha

de interpretar conforme al Conveni de N.Y. de 1949, és a dir, realització de negoci amb ànim de lucre, ja que aquest és el sentit de la reforma. No obstant això, des de molts sectors contraris a la reforma es justifica la no aplicació efectiva de aquesta norma punitiva – que obligaria a tancar tots els negocis de bordells - valorant que es refereix a una altre accepció de la paraula i exigeixen que es doni una especial situació de tracte degradant o de vulneració de drets humans. És delictes qualificat, si es fa amb menors o incapaços, amb violència i intimidació (articles 187 i 188 del Codi Penal). També està penalitzat, en l'article 318 bis, el tràfic il·legal de persones, i si s'exercita contra la voluntat de la víctima explotada pot constituir un delictes contra la humanitat, perseguible d'ofici (article 607 bis, CP). També es pot considerar com a delictes contra els drets dels treballadors el sotmetiment dins dels bordells a tractes degradants (article 312-2 CP)⁶. Aquesta normativa s'ha d'interpretar en relació amb el Conveni de Nova York de 1949, sobre la repressió del tràfic de persones per a l'explotació sexual, ratificat per l'Estat Espanyol.

D'acord amb el dret laboral vigent, encara que no digui res explícit sobre això l'Estatut dels Treballadors, no es podria admetre un contracte de treball de prostituta. I el consentiment de la persona en aquest sentit seria nul, ja que així ho disposa la Llei perquè no té validesa legal la renúncia dels drets de seguretat social i mínims de drets laborals, que inclouen la defensa contra l'assetjament sexual o per raó de sexe (article 3-5 ET i 3 LGSS, LOID i H 3/2007, de 22 de març, article 7).

Al marge de la normativa penal i laboral exposada, hi ha un clar buit legal que afavoreix que es dictin mesures sobretot reglamentaristes, per part de comunitats autònomes o Ajuntaments, moltes vegades totalment contradictòries, i sense que responguin a una finalitat expressa a llarg termini, amb honroses excepcions. Es poden citar les següents, a títol d'exemple:

- Ajuntament de Bilbao: “ *Ordenanza Local sobre establecimientos públicos dedicados a la prostitución de 1999*”, regula requisits d'ordre higiènic i urbanístic.

- CA de Catalunya: “ *Decret 217/2002 de 1 d' agost que regula els locals de pública concurrència on s'exerceix la prostitució*”, també amb mesures d'urbanisme i higièniques. Reglament aprovat per la Generalitat de Catalunya, Ordre PRE/335/2003,

⁶ El Codi Penal, art. 312-2, regula delictes contra els drets dels treballadors, imputant, entre altres conductes, aquells que reclutin persones o que les determinin a abandonar el seu lloc de treball oferint-los una feina o unes condicions de treball enganyoses o falses, i aquells que utilitzin súbdits estrangers sense permís de treball en condicions que perjudiquin, suprimeixin o restringeixin els drets que tinguin reconeguts per disposicions legals, convenis col·lectius o contractes individuals.

de 14 de juliol, per la qual s'aprova l'ordenança municipal tipus sobre els locals de pública concurrència on s'exerceix la prostitució (DOGC 3935/2003, de 29 juliol 2003), adoptant també mesures higienistes i arquitectòniques o urbanistes, sense cap anàlisi ni perspectiva social.

- Ajuntament de Barcelona: "Ordenança de mesures per fomentar i garantir la convivència ciutadana en l'espai públic de Barcelona, en vigor des del 25 de gener de 2006": disposa prohibicions d'exercir prostitució al carrer i/o en determinats espais.

- L'Ajuntament de Sevilla, en canvi, ha aprovat un enfocament abolicionista, l'any 2009, indicant que multarà els clients prostituïdors fins a 3.000 euros, dins d'un pla d'acció integral contra el tràfic, la prostitució i altres formes d'explotació sexual, 2010-2015.⁷

En l'àmbit judicial s'han dictat força sentències en causes penals per delictes d'explotació de la prostitució aliena, o tràfic de persones, així com en l'àmbit social, amb unes valoracions en molts punts contradictòries, de manera que les sentències reflecteixen el buit legislatiu i el debat social.

A títol d'exemple, en causes penals, sentències condemnatòries per delictes vinculats al tràfic de dones per l'explotació sexual, relaten:

- STS núm. 126/2008 de 14 febrer de 2008.

Relativa a dona traficada de Romania, que va contraure un deute de 500 euros per ser portada a Espanya, en teoria per treballar en un hotel, i quan va arribar aquí se la va destinar al Club Acapulco de Santa Margarida i els Monjos, i la van portar a un pis en acabar la jornada. Es declara, entre altres coses, que: *"Cuando en alguna ocasión Elsa, a la que se conocía en el Club bajo el nombre de " Tigresa ", se negó a tener relaciones con algún cliente Leonardo avisó a Alberto para que venciera la negativa de ésta mediante amenazas o intimidación.- Asimismo el procesado Alberto, le quitó violentamente el pasaporte, diciéndole que lo hacía "para que no escapara y asegurarse de que pagaría su deuda".- La encargada (...) cobraba directamente a los clientes el importe de los servicios sexuales o de alterne que efectuaba Elsa, y lo retenía para después entregárselo al procesado Alberto, o bien a su socio."*

⁷ L'alcalde de Sevilla, **Alfredo Sánchez Monteseirín (PSOE)**, va presentar el programa de caràcter 'abolicionista', indicant que era dirigit a eradicar la forma d'esclavitud més antiga del món, "porque las mujeres y menores que ejercen la prostitución se han convertido en 'las esclavas del siglo XXI' y este negocio 'reduce a la mujer a un mero objeto de mercancía'".

- STS núm. 152/2008 de 8 abril de 2008.

Es diu com a fets que: *“Al llegar al Club y ver cuál era el trabajo que tendría que realizar (prostitución), en lugar del de asistenta que se le había prometido, dijo que quería marcharse, manifestándole Diana que eso no era posible hasta que devolviera todo el dinero, diciéndole que tendría que devolverlo trabajando en la prostitución”.*

- STS núm. 445/2008 de 3 juliol de 2008.

“... fue traída desde Bulgaria "...con la promesa de trabajo consistente en ejercer como camareras o como bailarinas". Sin embargo, una vez en España, la "...obligaban a ejercer y mantenerse en el ejercicio de la prostitución". Para doblegar la voluntad de aquélla -añade el factum- el recurrente recurría al "...ejercicio relativamente frecuente de agresiones físicas por motivos menores, como no haber conseguido ganar el dinero que entendía que debía haber conseguido, como con el temor de que sus familiares directos en Bulgaria sufrieran consecuencias derivadas de no devolver a los procesados las cantidades que éstos les exigían con la excusa de haber pagado dichas cantidades por ella (...), vigilándola en todo momento para impedir que pudiera tratar de legalizar su situación en España, o acudir a organismos oficiales”.

- STS de 14 d'abril de 2009, Sala Penal, ha estat molt criticada, per haver-se decantat clarament per una proposta regulacionista. Així, ratifica la condemna per delictes de tràfic, però absol a proxenetes de delictes socials contra els drets dels treballadors, fent unes valoracions sobre les condicions imposades en un bordell com a “pròpies del sector” que se separa de la doctrina laboral sobre la possibilitat de contracte laboral de prostitució, per molt que no assenta en aquest punt jurisprudència. És relativa als clubs: Sherathon, Mamba Negra i Skorpio de Pontevedra. Cita la sentència del Tribunal Europeu de Luxemburg de 20 de novembre del 2001, que estableix que la prostitució per compte propi és una «activitat econòmica». No obstant això, reconeix que aquesta sentència no parla de contracte laboral per compte d'altri, sinó que es refereix a persones que treballen com a autònoms. Refereix també sentències de la Sala Social del mateix Tribunal que han reconegut l'activitat anomenada d'«alterne» com a contracte laboral. No diu, en canvi, que cap tribunal laboral valora el mateix sobre l'exercici de la prostitució. Ni que quan de l'«alterne» –com a activitat per induir al consum de begudes– es passa a la venda de l'ús del cos de la treballadora, no s'ha justificat mai com a relació laboral.

No es fa, com se'n podria esperar, cap paral·lelisme amb els drets que tenen els treballadors, sense prostitució. Ni tan sols recorda que l'article 58.3 de l'Estatut dels Treballadors prohibeix la imposició de multes per a l'empresari.

En la jurisdicció social, en canvi, cal destacar que és unànime la jurisprudència que no admet que legal el contracte per l'activitat de prostitució, per il·legalitat de la causa del contracte. S'han dictat moltes sentències però en procediments iniciats per la Inspecció de Treball i Seguretat Social, en el sentit de donar cobertura a dones que estan treballant en Clubs com a cambres "d'alterne", diferenciant aquesta feina de la de situació de prostitució.

Per exemple, la sentència del TSJ Catalunya, Sala Social de 2 d'octubre de 2008, i la sentència del TSJC de 15 de maig de 2009, que diu:

"...Efectivament, excedeix totalment dels límits de mínims de la normativa laboral el fet que l'empresa pugui vendre o disposar de l'ús del cos de les treballadores com a objecte de negoci o intercanvi sexual amb els clients. Aquest principi laboral es dedueix directament de la Constitució Espanyola, quan regula el dret fonamental a la integritat física i moral, sense que en cap cas puguin ser sotmeses a tortura ni a penes o tractes inhumans o degradants (art. 15 CE). També de l'Estatut dels Treballadors, quan estableix el dret a la integritat física i al respecte a la seva intimitat i a la consideració deguda a la seva dignitat, article 4.1.d) e) compresa la protecció front a l'assetjament sexual i a l'assetjament per raó de sexe. En el mateix sentit s'ha de recordar la protecció que dispensa l'article 7 de la LO 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes que defineix i regula aquesta protecció. També entraria dins de les prohibicions que regula la Llei de prevenció dels riscos laborals 31/1995, de 20 de juny el R. D .Leg. 5/2000, de 4 d'agost, sobre infraccions i sancions en l'ordre social..."

"En aquesta línia s'ha de dir que no entra, ni pot entrar, dins de les facultats de l'empresari que regula l'article 20 de l'ET, quan disposa la direcció i control de l'activitat laboral, la de disposar de l'ús del cos de la pròpia persona treballadora, doncs no és la persona humana l'objecte del contracte laboral sinó els seus serveis prestats de forma voluntària i retribuïda, amb les condicions legalment exigibles, tractant-se a una interpretació aberrant i fraudulenta la que intenta assimilar la venda de la força de treball amb la venda de l'ús del cos de les treballadores, d'anàloga a la relació d'esclavatge prohibida en el nostre ordenament jurídic des de finals del segle IX. Per altra banda, el sotmetiment a una situació d'assetjament o abús sexual per imposició de l'empresari s'hauria de considerar com a risc laboral i imminent, conforme a la definició de l'article 4 de la citada Llei, excloent totalment a les treballadores afectades del deure d'obediència (...)"

6. ALTERNATIVES SOCIALS, CAP A ON?

No es pot legislar per a un sector de dones baixant el llistó dels drets adquirits socialment sense que això comporti un retrocés real en els drets de la dona en general. Sense que sigui, per tant, una discriminació negativa de gènere, contrària al principi de no discriminació establert en l'article 14 CE. D'altra banda, aquest llistó més baix s'estendria com una taca d'oli en base a la mobilitat funcional, a més de pressuposar que els drets a la llibertat sexual de les treballadores es posarien en dubte, retrocedint molts anys en els drets adquirits. En la defensa de la llibertat sexual de la dona, s'ha arribat a aconseguir disposicions de contra l'assetjament sexual, fins i tot ambiental i contra les pràctiques que representin una discriminació sexista, per raó de gènere. El manteniment d'aquestes conquestes socials són incompatibles amb la legalització de la prostitució.

El debat sobre les alternatives a la prostitució està totalment vinculat a les alternatives que s'han de donar per avançar en la igualtat de gènere i en combatre la pobresa que afecta a una part de la població, majoritàriament a dones. I aquestes alternatives han de passar forçosament per polítiques de formació, de conciliació de la vida laboral i familiar, de promoció en el treball, i d'igualtat d'oportunitats. I d'eradicació de la violència. Una cosa és que tothom tingui dret a guanyar-se la vida i l'altra és professionalitzar totes les alternatives, sigui quina sigui la seva conseqüència. En això tothom hi estaria d'acord. També en el fet que s'ha d'aconseguir un sistema de protecció contra les persones que estan en una franja de pobresa i no tenen recursos per sortir-ne i més especialment a les dones que estan en la pitjor situació per haver estat en mans de màfies i proxenetes.

Això exigeix invertir en polítiques de formació, d'integració d'estrangeres, de recursos socials, d'inserció, etc. i un sistema de subsidis i ajudes públiques, que incloguin una protecció per les dones i homes grans que no han tingut accés a altres possibilitats. Quantes dones que han treballat cuidant familiars, netejadores o d'altres professions estan també sense protecció social, en un nivell greu de pobresa?

Cal, doncs, caminar cap a la realització de mesures, **sempre des de la comprensió i el respecte a les dones que estan en aquesta situació**, i buscar oportunitats laborals per a totes les dones que respectin la dignitat, la llibertat sexual i es garanteixi la protecció contra l'assetjament sexual.

Cal fer també efectives polítiques d'educació sexual contra la violència en les relacions humanes i dissuasives de la compra de serveis sexuals, establint un sistema de sancions contra els compradors i generant un descrèdit social respecte a aquestes pràctiques que alimenten directament o potencialment el mercat mundial de tràfic de persones. Per què la sexualitat lliure és incompatible amb la compra de la sexualitat de l'altre. I en una societat que ha acceptat el dret al propi cos i a la llibertat sexual no té sentit que vulgui mantenir els negocis de prostitució com si es tractés de un servei necessari, ja que es tracta de pràctiques i conceptes incompatibles. Les "mancebies", les "cases de tolerància", els burdells, han estat històricament la contrapartida a la repressió sexual. No acceptem doncs la demagògia d'obrir macroprostibus de dones explotades en nom d'aquesta llibertat: llibertat del client contra llibertat de la dona; llibertat del negoci del proxeneta sense límits, llibertat d'explotació. Això no hauria de formar part d'un estat social que garanteix els drets humans bàsics de les persones.

En conclusió, es tracta d'un problema social i de gènere de primer ordre. S'hauria de treballar per tal que en un futur proper ni les dones ni els homes puguin ser la mercaderia de ningú, ni tinguin aquesta opció d'ocupació, i que ni els homes ni les dones tinguin aquesta opció de compra. Per unes relacions sexuals lliures i sense violència entre tots els éssers humans.

BIBLIOGRAFIA

[Instrumento de Ratificación del Protocolo para prevenir, reprimir y sancionar la trata de personas, especialmente mujeres y niños, que complementa la Convención de las Naciones Unidas contra la delincuencia organizada transnacional, hecho en Nueva York el 15 de noviembre de 2000.](#) BOE, 11 de diciembre de 2003.

[Convenio para la represión de la trata de personas y de la explotación de la prostitución ajena.](#) Organizació de les Nacions Unides, 1949.

[Cuestiones concretas de Derechos Humanos: Formas contemporáneas de la esclavitud.](#) President—Relator: Sr. Paulo Sergio PINHEIRO. 27 de juny de 2003

[«Debate sobre Informe sobre el tráfico internacional de mujeres, niños y niñas ante la Comisión Mixta de los Derechos de la Mujer, 16 de septiembre de 2003».](#) Diario de Sesiones de las Cortes Generales, número 149, VII Legislatura, any 2003, pàgines 3.652 i ss.

[Declaración de la Coordinadora Española para el Lobby Europeo de mujeres \(CELEM\) y Plataforma de organizaciones de mujeres por la abolición de la Prostitución.](#) Madrid, 4 de juliol de 2001.

[Declaración sobre la eliminación de la discriminación contra la mujer.](#) Proclamada por la Asamblea General en la seva resolució 2263 (XXII), de 7 de novembre de 1967.

[Declaration adopted by the Commission on the Status of Women at its forty-ninth session as orally amended on the 4](#)

[March 2005](#). CSW. United Nations, 2005.

[Definiciones: Trata y tráfico ilícito](#). Protocolo Para Prevenir, Reprimir y Sancionar la Trata de Personas, especialmente Mujeres y Niños, que complementa la Convención de Naciones Unidas contra la Delincuencia Organizada Transnacional (2000).

[Informe general de situación centrado en la explotación sexual, 2002. Tráfico de seres humanos](#). Guardia Civil, 2002.

[Informe sobre el tráfico de mujeres y la prostitución en la Comunidad de Madrid](#). Comisión para la investigación de malos tratos a mujeres, 2002.

Ekberg, Gunilla: [Sobre la ley sueca que prohíbe la compra de servicios sexuales : las mejores prácticas para la prevención de la prostitución y la trata con fines de explotación sexual](#).

[El mercado del sexo: la mujer prostituida](#). CIMTM. 22 de diciembre de 2005.

[Examen crítico de las respuestas a la prostitución en cuatro países: Victoria, Australia, Irlanda, Países bajos y Suecia](#). Julie Bindel i Liz Nelly, Unidad de estudios de abusos a menores y mujeres. Universidad Metropolitana de Londres, 2003. Extracte del document, traduït per la Plataforma d'Organitzacions de Dones per l'abolició de la Prostitució.

[Examen de los informes presentados por los Estados partes con arreglo al artículo 18 de la Convención sobre la eliminación de todas las formas de discriminación contra la mujer](#). CEDAW 2004. [Formas contemporáneas de la esclavitud. Cuestiones concretas de Derechos Humanos](#). Comissió de Drets Humans, Consell Econòmic i Social. Naciones Unidas, 27 de juny de 2003.

[La corrupción de la sociedad civil: Mantenimiento del flujo de mujeres en el mercado global del sexo](#). Programa d'estudi de dones.

Universitat de Rhode Island. Autora: Donna M. Hughes.

[La prostitución, una cuestión de género](#). Secretaria para la Igualdad UGT, Departament Confederal de la Dona. UGT, diciembre de 2005.

[Legalización de la violencia contra las mujeres: la prostitución en Australia](#). Sheila Jeffreys, 17 de setembre de 2005.

["Los clientes" con comillas](#). Documentació de la Jornada de 23 de setembre de 2008. CIMTM.

["Malo para el cuerpo, malo para el corazón"](#). Melissa Farley

Gemma Lienas.- EL País, 5-10-09, [Explotación sexual II](#):

Hofman, Cecilia: [«Sexo: de la intimidad al "trabajo sexual", o ¿es la prostitución un derecho humano?»](#). Manila, 1997.

[«Informe de la Ponencia para el estudio y seguimiento del tráfico internacional de mujeres, niños y niñas, constituida en el seno de la Comisión Mixta de los Derechos de la Mujer»](#). Boletín Oficial de las Cortes Generales. VII legislatura, serie A, número 478. Madrid, 15 de setembre de 2003.

[Informe de la ponencia sobre la prostitución en nuestro país, aprobada en sesión de la ponencia de 13 de marzo de 2007](#). Cortes Generales, Comisión Mixta de los Derechos de la Mujer y de la Igualdad de Oportunidades.

[Informe de la Relatora Especial sobre los derechos humanos de las víctimas de la trata de personas, especialmente mujeres y niños, Sra. Sigma Huda](#). ONU, Comissió de Drets Humans. [Integración de los Derechos Humanos de la Mujer y la perspectiva de género. La violencia contra la mujer.] E/CN.4/2006/62. [20 de febrer de 2006]

[Informe criminológico sobre Tráfico de Seres Humanos con Fines de Explotación Sexual](#). Guardia Civil 2003-2004

[Informe general de situación centrado en la explotación sexual, 2000. Tráfico de seres humanos](#). Guardia Civil, 2000

["Regular la prostitución es legitimar la violencia contra las mujeres"](#). R. Carracedo.

[Prostitución y derecho](#). Fernando Rey y otros. Thomson Aranzadi.

Prostitución y trata. Rosario Serra Cristobal. Tirant.

Ninguna mujer ha nacido para puta.- Ed. Lavaca. M. Galindo, S. Sanchez.

Prostitución y trabajo: la legislación española. J. F. Lousada Arochena.- La Ley

Prostitución y tráfico de mujeres.- Folleto informativo. Ministerio de IEC Suecia

Análisis de la LO 3/2007... F. Roman. El Derecho.

El debate sobre la legalización de la prostitución en España. Juan Peman Gavín

El Síndrome de Estocolmo en las mujeres prostituidas. Consuelo Barea

Prostitución, tráfico y estrés postraumático. Melissa Farley

Prostitución, liberalismo sexual y patriarcado. Carmen Vigil y Mª Luisa Vicente

El modelo holandés. Julie Bindel;

El modelo sueco. Jenny Westerstand. En web afesip. org

La trata y la equidad de género. Janice Raymond.

Introducción a políticas y leyes internacionales que afectan a la trata. Aarti Kapoor.

www.afesip.org

www.humantrafficking.org

www.apramp.org

www.amnistiainternacional.org

www.hombresabolicionistas.org

<http://www.malostratos.org/90%20IMTM%20index%20prostitucion.htm>

<http://www.redcontralatrata.org>

<http://campanianiunavictimamas.blogspot.com/search/label/prostituci%C3%B3n>

<http://www.jornadasabolicionistas2009.blogspot.com/>